

тим пре, што је ова стара црквена грађевина у врло рђавом стању. Без крова, са порушеним зидовима претрпана каменом и обрасла вегетацијом, она је већ рушевина у последњем стадијуму. Веома лепе фреске изложене су атмосферским утицајима и опасност је да сасвим пропадну, а тиме се утре и сваки траг ове старе грађевине.

По причању сељака из Модришта Манастир је порушио Асан-бег из Дебра, који је имао село за чифлук, и који је од манастирског материјала сазидао себи кулу. По једном предању бег је камен од манастирског олтара три пута износио на кулу и сва три пута се он сам преко ноћи скидао.

Поред овог Модричког Манастира у Поречу има још три цркве у којима су око фресака грчки натписи. То су: у Црешњеви, на саставцима Треске и Белешнице и у селу Тажеву. Од њих је најбоље очувана тажевска. На њих такође скрећем пажњу нашим стручњацима.

Петар С. Јовановић.

АРХАЈСКА НЕКРОПОЛА КОД ТРЕБЕНИШТА НА ОХРИДСКОМ ЈЕЗЕРУ.¹⁾

Крајем Светскога Рата Бугари су у окупираној Јужној Србији открили богату архажку некрополу код Требеништа на Охридском Језеру, предмете пренели у Софијски Народни Музеј, а налазак научно објавили у књизи г. Б. Филова.

Маја 1918. год. приликом оправке пута Охрид—Кичево откривено је без стручног надзора пет гробова код Требеништа од бугарских окупаторских власти. Јула месеца исте године у присуству изасланика Софијског Народнoг Музеја г. К. Шкорпила откривена су тамо још два гроба под стручним надзором. Тако је на дотичном месту нађено свега седам гробова. Покусна копања у околини ове мале некрополе остала су безуспешна. — Гробови су правилне четворокутне јаме, незидане, 3м дубоке, 4·80—5·20м дуге а 2—3м широке. Оријентоване су од запада према истоку, тако да глава опруженога мртвога лежи на западу. Гробови су поређани у два реда од севера према југу, далеко 70м источно од пута Охрид—Кичево, два км јужно од Требеништа а 3½ км над Охридским Језером, на пољу званом Гробат под селом Горнић. У првом реду ближе путу је само један гроб; осталих шест су 8·6м даље од овог према истоку а узајамно су растављени 7—12м. Трагова по дрвету није остало. Претпоставка, да су мртви сахрањивани у дрвеним ковчезима, вероватна је, пошто се сачувао део златних плочица, које су свакако те ковчеге украшавали. Иначе незидане гробнице нису биле ни дрветом засвођене, што се да закључити из јако оштећених приложених предмета, који су набацаном земљом деформисани. Богата садржина гробова је скоро правилно по врсти предмета и богатству расподељена на поједине гробове. Скоро у сваком гробу се налази од бојне спреме: бронзана кадига, жељезни мач и копље, и штит покован бронзом; од накита: златна мртвачка маска, украсна златна плоча за груди и мале златне плочице подредног орнаменталног значаја, сребрне игле и плетени ланчићи, перле из злата, стакла и јантара; од посуда: сребрни кантарос и чаша, бронзани кратер, хидрија, амфора, оинохос, здела на треногу, мање посуде, кадионица и жељезни велики тронг за посуде; од посудица из фајанса и стаклета: арибалос и алабастрон.

Од две златне мртвачке маске, прва је украшена меандровим и плетеним орнаментом (сл. 1.), а друга само плетеним. Из златног плеха је исечена и десна рука једнога мртвога са масивним златним прстеном, а украшена је са плетеним орнаментом. Златна је и плехана плоча за груди у облику потковице

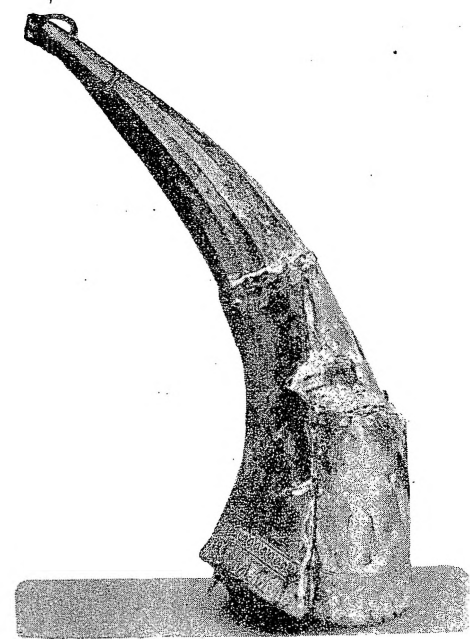
¹⁾ Bulgarisches National-Museum in Sofia. — Die archaische Nekropole von Trebenishte am Ochrida-See von Dr. Bogdan D. Filow — Karl Schkorpil. — Berlin und Leipzig 1927.

украшена у средини са два лава хералдички постављена а са стране розетама и лотосовим палметама. Слично је украшена и једна широка и дуга плочица из злата. Друге златне плочице имају дуг и широк облик, или дуг и узак облик, или су сечене меандрасто а оперважене шиљастим листовима, или су сечене у облику везаних троуглова или засебних звезда; овесу плочице украшаване розетама, лишћем, троуглима, меандрим, плетеним орнаментом и лотосовим палметама. Из позлаћеног сребрног плеха су сличне плочице. Као што се види из злата и позлаћеног сребра је само накит. Злато је растанчано у плех и орнаментовано избијаном техником, тако, да је његова практична употреба као накита скоро искључена. То је очито за мртвачке маске и исечак руке; споменута напрсна плоча и један

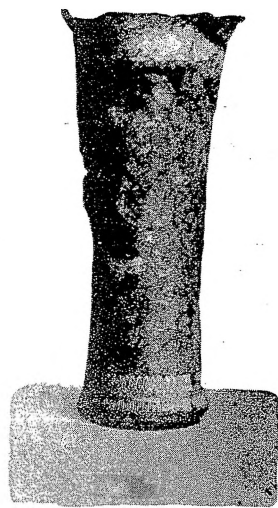
део плочица је вероватно служио само у ванредним приликама као украс одела и бојне спреме,²⁸ (на неким су се кацигама сачувале дуге, уске златне плочице), други део плочица је како је већ

речено служио за украс мртвачких ковчега. Зато је тачан закључак г. Б. Филова, да се златан накит није практично у дневном животу ових људи употребљавао, него има више фунералан значај.

Из сребра су три посуде — кантарои, рог-пехар (сл. 2.), висока чаша (сл. 3.), игле са плочастим, куполастим и спиралним главицама, тордоване игле са пробушеном главицом, удвостручене игле са троструко савијеном главицом и ланчић плетен из жице. Већина сребрних предмета је накит, један део су посуде.

Слика 2.

Слика 3.

Из бронза су: Један кратер са волутовим ушима; обод му је богато украшен, на врату је поређано шест фигура крава, леђа су гравирана, нога је орнаментована са палметама, волутове уши се ослањају на крилате Медузе са ногама у облику змија (сл. 4.) Четири кратара са колонетовим ушима, која се

ослањају на по две змије са сваке стране; иначе су обликом слични пређашњем, само су мање орнаментовани. Два су безуха кратера са увученим ободом, на коме су поређани изменично средином угнути ваљци и фигуре јараца. Код хидрије на нози, велико се ухо на леђи ослања на Горгонејон а на ободу се раставља у два пластична лава; пострани уши су украшене коњским главама. Амфора на краткој нози ослања уши на леђи са волутовом палметом а на ободу са животињским главама. Једна оинохос има орнаментован обод, гравирана леђа и повисоку ногу украшену једноставним палметама; држак ове оинохосе је врло лепа статуета повијеног младића, који се ослања на волуту са палметом на леђи посуде, а на обод наслања главу и у свакој руци држи реп лава, који

Слика 4.

на ободу леже (сл. 5.). Осталих пет оинохоа су једноставније украшене. Држак једног тигања је опет људска елегантна статуета, која са рукама и на глави држи волуте са палметом, преко којих је била учвршћена за саму посуду. Други тигањ завршује држак са лабудовом главом. Једанаест двоухих здела су на трнозима у облику лавовских панци. Налази се још из бронза неколико мањих посуда и фрагмената, једно тањирасто цедило и једно треного подножје за кадионицу. Из бронза је једна Коринтска каџига и седам т. з. Илирских, као и ковање за штитеве и неки мањи украсни предмети. Према горњем предмети из бронза су посуде и део бојне опреме. Сви ови предмети су одлични уметнички примери културе, којој припадају и носе преимућство по том над осталим предметима из другог материјала.

Жељезни су мачеви, копља и велики тренози за посуде.

Из фајанса су арибали, а из стакла је алабастрон. Перле су из злата, стакла и јантара. Незнатан део предмета је још из другог материјала.

Хронолошки, предмети ове некрополе чине једну групу, чија је разлика почетка и краја минимална. Г. Б. Филов наводи предмете, који су најмлађи — кратар са волутовим ушима и златне орнаментоване плочице — и налази, да

их треба ставити на крај 6. стол. пр. Хр. Остали предмети нису много старији од ових, па је и датирање целе некрополе за то доба тачно. — Стилски аутор дели предмете на две групе, чисто грчку и грчко-варварску. Ова се разлика очитује не само технички у финоћи и грубости рада, него и орнаментално: предмети прве групе носе више биљни орнамент, друге више геометријски; у другу групу спадају и предмети, који су иначе распрострањени по преисторијској Илирији. — За одређење културно-техничког средишта, из кога потичу предмети прве групе, аутору служе кратери са колонетовим ушима, и честа примена фигура змија и лавова у подредним орнаменталним улогама, и на основу овога сматра Коринт за то средиште, које је и иначе на унутрашњост Илирије преко

Слика 5.

својих колонија Аполоније и Епидамна вршило утицај. И ако Коринт крајем 6. стол. пр. Хр. важи више као средиште сликарства, закључак г. Б. Филова је тачан, јер каснији богат развој бронзане индустрије тамо оправдава претпоставку, да је и раније она била успешно израђивана у Коринту. Тако је расветљено порекло прве групе; порекло друге групе због немања аналогија је теже одредити, али је и она из унутрашњости Коринске културне сфере.

Остаје само још за ову некрополу архајске грчке периоде одредити етничку припадност седморице ратника, — оружје и бојна спрема сведоче, да су то — који у њој леже. Крај у коме је некропола нађена живео је у то доба још преисторијским животом, поштеђен директног грчког утицаја. Долазе за овај крај у обзир илириски Дасарети и Пенести, односно трачки Бриги у ово доба. Касније је ту била граница античке Илирије, Пеоније и Македоније, а недалеко је цвао Лихнидус — садањи Орхид. Па ипак ови ратници не припадају ни једном од споменутих барбарских племена. Предмети у гробовима говоре да су Грци. Како су се нашли у овим туђим крајевима? Г. Б. Филлов даје за ово сретан одговор. Сматра да су то вође грчких плаћеника, у служби домаћих племена, који се за племенских бојева изгинули.

Миодраг Грбић.